

ACTA

EGY KÖZÉPKORI JOGTUDÓS GLOSSZÁTOR:
JOHANNES CREMONENSIS

BÓNIS Péter
egyetemi docens (KRE ÁJK)

1. Bevezetés

Bár a középkori civilista jogtudósokat kevésbé ismerik a Magyarországon végzett jogászok, a jogtudomány történetében mindenképpen fontos helyet foglalnak el ők. Noha a bolognai jogászképzés és a bolognai jogtudomány kezdeteiről a források szűkössége miatt elég keveset tudunk, nem vitás, hogy Irnerius, Bulgarus, és Azo neve ismerősen cseng még azoknak a jogászoknak is, akik különösebben nem értenek a középkori jogtörténethez.

A középkori jogtudós glosszátorok a bolognai jogi egyetemen egymástól tanultak. Folyamatos volt az a tanár-tanítvány vonal, amely ezeket a jogtudósokat összekötötte, így folyamatos volt az a dogmatikai hagyomány is, amelyhez a későbbi tanítványok csatlakoztak.¹ A két legnagyobb civilista jogtudós, Bulgarus és Azo közötti kapcsolatot a bolognai jogi egyetem professzora, Johannes Cremonensis alakja képezi. E tanulmány célja, hogy bemutassa e jogtudós alakját, jogtudományi műveit az olvasónak.

2. Johannes Bassianus alakja, egyetemi pályafutása

A bolognai glosszátort, Johannes-t Johannes Cremonensisként vagy Johannes Bassianusként ismeri az utókor, noha a *Glossa ordinariá*ban és a *ius commune* más forrásaiban (pl. *dissensiók*) csak Johannes-ként hivatkoznak rá. Tanítványa, a híres Lombarda-apparátus szerzője, Karolus Toccus, és Bernardus Dorna szerint Johannes Bassianus Cremonában született, amelyet Pontius de Ylerda és Odofredus is meg-

¹ Ennio CORTESE: *La norma giuridica*. III. k. [Spunti teorici nel diritto comune classico] Milano, Giuffrè, 1963–64. 404–409.

erősít.² Születésének pontos idejét nem tudjuk, életrajzi adatok róla egyébként is csak szűkös mértékben állnak rendelkezésre. Mivel műveit a XII. század második felében írta, feltehetjük, hogy e század első negyedében született. Nevét többféleképpen írták (Bassianus, Baxianus, Bosianus, Bossianus), Wilhelmus de Pastrengo nyomán a kutatás a Bassianus formát részesíti előnyben.

Odofredus utalásai szerint Bolognában tanult, és Bulgarus tanítványa volt. Követőjeként a bulgaristák irányzatának vezető egyénisége volt, általában Bulgarus álláspontját tette magáévá.³ Valószínű, hogy mielőtt Bulgarus tanítványa lett volna, az *artes liberales* terén valamilyen jártasságot szerzett, talán filozófiát is tanult. Odofredus kifejezésével élve „*fuit extremus in artibus*”, jártas volt a szabad művészetekben, és ez műveiben, glosszáiban is megmutatkozott.⁴ Tanítványával, Azóval ellentétben nagyobb teret juttatott a korabeli skolasztikus filozófiából vett érvelési technikáknak, és bár legtöbbször ez a jogtudomány előnyére vált, előadásmódja néhány esetben mégis Odofredus bírálatát⁵ váltotta ki.

Bulgarus halála után Johannes Bassianus Bolognában tanított, de Azo kézíratos glossza-apparátusának egyik példánya szerint Mantovában is működött, mivel a '*Quicumque vult*' kezdetű summáját ott írta.⁶ Nem tudjuk, hogy ez a híradás mennyire megbízható, lehetséges, hogy tévedésről van szó, aminek a gyanúját az is alátámasztja, hogy Placentinus a *De varietate actionum* summáját, amelyben Johannes Bassianusszal a kereset fogalmáról folytatott vitát, ugyanebben a városban írta.

Bulgarus utódjaként a bulgaristák vezéralakja, és bár állásfoglalásaiban leggyakrabban mesterét követi, olykor-olykor Martinus nézetét is elfogadja. Jogértelmezésében (Hostiensis állításával ellentétben) nem ragaszkodott mereven a törvény betűjéhez, minthogy a Codex egy helyéhez (1.14.5) készített Lecturájában maga írja, hogy a *mens legis* előbbrevaló, mint a *verba legis*.⁷

Számos esetben Placentinusszal szemben foglal állást. Legnevezetesebb vitájuk a kereset körül bontakozott ki.⁸ Placentinus ugyanis elegendőnek vélte a kereset tény-

² Anna BELLONI: Giovanni Bassiano „Bononiensis ecclesie canonicus et iuris canonici magister” dictus giudice e „arbiter”. *Ius Commune*, Vol. 21. (1994) 45–148.

³ ODOFREDUS: *Lectura* in D. 2.11.8., *si quis cautionibus*, l. *et si post tres*. (Lugduni 1550, fol. 35ra): „Dominus Bulgarus et Joannes, qui fuit discipulus domini Bulgari, et dominus Azo, qui fuit discipulus domini Joannis.”

⁴ ODOFREDUS: *Lectura* in D. 1.21.1.pr., *de officio*. l. *quecumque specialiter* (Lugduni 1550, fol. 17rb): „De domino Azone non miror, quia non fuit extremus in artibus, licet in scientia nostra fuerit summus: sed de domino Joanne miror, quia fuit extremus in artibus.”

⁵ ODOFREDUS: *Lectura* in C. 2.21.9., *de in integrum restitutione minorum*, l. *non videtur* (Lugduni 1550, fol. 25ra): „Licet dominus Johannes fuit literata persona in artibus et etiam de subtilitate ingenii sui, in expositione huius glossae non fuit subtilis.”

⁶ Friedrich Carl von SAVIGNY: *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter I–VII*. Heidelberg, 1834–1851. IV. 303. b.

⁷ Eduard MEIJERS: *Sommes, Lectures et Commentaires* (1100 à 1250). In: *Atti del Congresso internazionale di diritto romano. Bologna e Roma, XVII–XXVII Aprile 1933*. I. k. Pavia, Fusi, 1934. 233. [A továbbiakban: CIDR (1933).]

⁸ ODOFREDUS: *Lectura* in C. 2.1.3., *de edendo*, l. *edita actio* (Lugduni 1550, fol. 55ra): „Quod dixit dominus Johannes[...] et sic scripsit in Summa sua verbosa et pomposa quae incipit sic: Quicumque vult scire

alapjának a keresetlevélben való feltüntetését, míg Johannes Bassianus szerint a kereset típusát, megnevezését is fel kell tüntetni (pl. *actio ex empto*). Kétségtelen, hogy Placentinus álláspontja kevésbé kötötte a keresetjog gyakorlását formalitásokhoz, de Johannes Bassianus álláspontja jobban elterjedt, vitájukról Accursius is beszámolt a *Glossa ordinariában*, természetesen Johannes Bassianus álláspontját helyeselve.⁹

Johannes Bassianus a négy doktorhoz hasonlóan nemcsak az elméletben, hanem a gyakorlatban is tevékeny volt. Tanítványai, Azo és Karolus Toccus többször beszámolnak arról, hogy Johannes Bassianus különböző peres ügyekben ügyvédként vagy bíróként szerepelt. A beszámolók szerint ezekben a perekben ellenfele legtöbbször a kevésbé ismert glosszátor, Aldricus volt.¹⁰ Tanítványai valószínűleg magától Johannes Bassianustól értesülhettek azokról a peres ügyekről, amelyben mesterük is szerepet játszott, így híradásuk mindenképpen megbízhatónak tűnik.

Johannes Bassianus fontos közvetítője a glosszátori hagyománynak. Odofredus Lecturájában sokszor utal arra, hogy az általa elbeszélt történetet Johannes Bassianus írta le először.¹¹ Johannes Bassianus Bulgarus tanítványaként közvetlen kapcsolatban volt a legjelentősebb Irnerius-tanítvánnyal, így nemcsak a jogi dogmatika eredeti gondolkodójaként tartjuk számon, hanem úgy is mint a szorosabb értelemben vett glosszátori hagyomány forrását.

Johannes Bassianus nagy jelentősége növendékein keresztül is lemérhető. Bizonyára több tanítványa is volt, de közülük csak Karolus Toccus, Hugolinus de Presbyteris, Nicolaus Furiosus és Azo nevét ismerjük. Nicolaus Furiosusról csak annyit tudunk,

actionem proponere, quae non valet unam nucem marcidam, sed forte bacatus erat[...] Or, propter illa verba scandalizatus est (Placentinus) ab oriente usque ad occasum per dominum Iohannem et Azonem, et dominus Johannes summulam illam ventosam solummodo fecit ut Placentino responderet, aliud bonum non est in illa summa[...] Et ideo dixerunt: taceat Placentinus, et abradat de summa sua causam esse actionem.”

⁹ Gl. *actio autem* ad I. 4.6.pr., *de actionibus*, § *item* (Lugduni 1627, vol. V., coll. 1507).

¹⁰ Azo: *Lectura* in C. 1.14.8.pr., *de legibus et constitutionibus*, l. *humanum*, s. v. *et cum omnes consenserint* (Parisiis, 1577. 43): „Videtur falsum quod hic dicitur, quia universitas consentire non potest, sicut nec dolum committere. Item dico eos tunc consentire cum pulsatur ad concionem, et veniunt et dicunt: Sia, sia. Et sic pronunciavit dominus Jo. contra commune Ardensium, quod promiserat sub poena ne incideret quoddam nemus. Et postea pulsato ad concionem venerunt omnes et cum securibus iverunt incidere nemus.”; Azo: *Lectura* in C. 8.6.1., *uti possidetis*, l. *uti possidetis*, s. v. *ac satisfactione* (Parisiis, 1577. 622): „Sic et dico in domino et feudatario; licet Al. in quadam causa in his domino meo contradiceret, et intelligebat legem illam, quando ab usufructuario interversa erat possessio.”; Azo: *Lectura* in C. 6.42.1., *de fideicommissis*, l. *si probaveris*, s. v. *per multum temporis* (Parisiis, 1577. 517–518): „Licet magister Aldricus in quadam causa dixerit contra, sed cum ab eius sententia fuit appellatum, dixit Jo. ita esse pronunciandum.”

¹¹ ODOFREDUS: *Lectura* in D. 5.2.14., *de inofficioso testamento*, l. *pater* (Lugduni, 1550. fol. 221rb): „Sicut scripsit Johannes in commento suo, dominus Bulgarus habuit plures filios et bonos, et inter ceteros habuit quendam doctorem, qui juvenili aetate mortuus est. Ipse supervixit omnibus liberis suis, unde dixit: Ordine turbato succedis, Bulgare, nato.”; ODOFREDUS: *Lectura* in C. 3.1.14., *de iudiciis*, l. *rem non novam* (Lugduni, 1550. fol. 233rb): „Signori, hic dominus Johannes et Azo scripserunt quamdam glossam solatii causa, et dicunt ipsi, dum dominus Bulgarus quodam mane legeret legem illam, et in nocte praecedenti duxisset uxorem, quam ipse pro virgine acceperat, cum a multis contrarium crederetur, et exposuisset: Rem non novam [...] scholares pulsabant libros contra eum.”

hogy ő jegyezte le Johannes Bassianus lekturáját, Karolus Toccus pedig a Lombarda általánosan használt glossza-apparátusának szerzője. Tanítványai közül a legjelentősebb név: Azo, aki summájában mestere tanításait közvetítette.

Egy újonnan felfedezett forrás, Accursius glosszájának egy kézirata a következő mondatot tartalmazza: „Johannes fuit Cremonensis et iacet in Anglia...” A forrás felfedezője, Mayali szerint feltehető, hogy Vacarius utódjaként Angliában is tanított.¹² E feltételezés azonban igencsak gyenge lábakon áll, ha igaz lenne, akkor az egyik leghíresebb bolognai glosszátor angliai tartózkodásáról más híradásnak is fenn kellett volna maradnia.

Hasonlóan talányos kérdés a legista Johannes Bassianus és a dekretista Bazianus azonossága. Gaudenzi és Belloni¹³ amellet érveltek, hogy a két személy azonos. Belloni szerint bolognai kanonok volt, és egyszerre tanított egyházjogot és római jogot.¹⁴ E feltételezés nehezen igazolható, ellene szól például, hogy a római jogi munkáknál mindig a *Io. Cre.* vagy *Io. b.* rövidítés szerepel, míg az egyházjogi glosszáknál a *b.*, *ba.*, vagy *baz.* jelölés tűnik fel. Nem valószínű, hogy egyetlen egy személy megjelölésére két különböző rövidítést alkalmaztak volna, a két eltérő betűjel észszerűen csak úgy magyarázható, hogy két különböző szerzőről van szó.

Johannes Bassianus jelentőségét jól mutatja, hogy Azo után a legtöbbször rá hivatkozik apparátusában Accursius, s ebből talán glosszáinak jelentőségére és elterjedtségére is következtethetünk. Perjogi művei is ismertek voltak, de talán a legnagyobb hatást a Digestához írt summájával gyakorolta, amelyet Azo summáival együtt használtak. Azo summája és Accursius apparátusa Magyarországon is megtalálható volt, ezek révén pedig a műveltebb magyar jogalkalmazók Johannes Bassianus gondolatait is ismerhették.

3. Johannes Bassianus anyagi jogi kérdéseket tárgyaló művei

Johannes Bassianus a jusztiniánuszi Corpus minden részéhez írt glosszákat. A fennmaradt híradások szerint az Infortiatumhoz, a Digestum novumhoz és a Codexhez biztosan írt apparátusokat.¹⁵

Johannes Bassianus lekturái Nicolaus Furiosus lejegyzésében maradtak fenn.¹⁶ Valójában *lectura-töredékekről* van szó, amelyeknek nagy része ma is kiadatlan. Lekturái

¹² Laurent MAYALI: Johannes Bassianus – Nachfolger des Vacarius in England? *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, Vol. 99. (1982) 317–325.

¹³ Anna BELLONI: Baziano, cioè Giovanni Bassiano, legista e canonista del secolo XII. *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Vol. 57. (1989) 69–85.; Anna BELLONI: Giovanni Bassiano „Bononiensis ecclesie canonicus et iuris canonici magister” dictus giudice e arbiter. *Ius Commune*, Vol. 21. (1994) 45–148.

¹⁴ Belloni tételét cáfolja: André GOURON: A la convergence des deux droits: Jean Bassien, Bazianus et maître Jean. *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Vol. 59. (1991) 319–332.

¹⁵ SAVIGNY i. m. IV 294, 546–548.

¹⁶ ODOFREDUS: *Lectura* in D. 12.1.21., *de rebus creditis*, l. *si a furioso* (Lugduni, 1550. fol. 56rb): „Joannes, qui primo notavit, sive Nicolaus Furiosus, qui notabat post eum, circa legem istam graviter videtur errasse.”; ODOFREDUS: *Lectura* in C. 2.58.2.pr., *de iureiurando propter calumniam dando*, l. *cum et iudices* (Lugduni, 1550. fol. 15rb): „Dominus Joannes sive Nicolaus Furiosus post eum commentavit.”

a *Corpus iuris* magas szintű ismeretéről tanúskodnak, széles körű forráshasználatukkal tűnnek ki. A különböző töredékeket D'Ablaing¹⁷, Meijers és E. Cortese fedezte fel és adta ki. A következő részek jelentek meg nyomtatásban: D. 1.1.1-1.6; D. 1.3.20; D. 1.3.29; D. 34.5.13;¹⁸ D. 41.2;¹⁹ C. 1.14.5; C. 1.14.7; C. 1.14.8; C. 1.14.11; I. 1. és I. 2.

Odofredus több helyen arról tudósít,²⁰ hogy Rogerius után Johannes Bassianus is írt egy Codex-summát, amelyet Azo summája követett. A Johannes Bassianusnak tulajdonított Summa Codicist és Summa Institutionumot nem lelték fel egyetlen fennmaradt kéziratban sem, inkább az a valószínű, hogy Azo summájának 1185 és 1190 között keletkezett első redakciója, amelyet egy brüsszeli kódex őriz, Johannes Bassianus jogmagyarázatait használta fel, ezért tekintette őt Odofredus egy Summa Codicis és egy Summa Institutionum szerzőjének.²¹ Meijers szerint Johannes Bassianus Odofredus tudósításával ellentétben legfeljebb csak egyes címekhez írt summát, amelyeket tanítványa, Azo (summáinak első redakciójában) nagyban felhasznált.

Az ugyancsak Johannes Bassianusnak tulajdonított és nyomtatásban Azo summáival együtt kiadott Digesta-summa ezzel szemben úgy tűnik, hogy valóban Johannes Bassianus műve.²² Bevezetése, a *Materia ad Pandectas* kétségtelenül Johannes Bassianus eredeti alkotása, a summa-gyűjtemény többi részét illetően viszont a vélemények különböznek. Savigny Hugolinusnak, W. M. d'Ablaing Johannes Bassianusnak, Meijers Johannes Bassianusnak és Hugolinusnak,²³ Seckel és Genzmer²⁴ egyes részeket Bulgarusnak, Johannes Bassianusnak és Hugolinusnak, a végső szerkesztést pedig Azónak tulajdonította. Valószínű, hogy Azo összegyűjtötte Johannes Bassianusnak a Digesta egyes címeihez írt különálló summáit, ezeket átdolgozta és kiegészítette. Azo gyűjteményéhez később Hugolinus de Presbyteris is készített hozzáadásokat, amelyeket a kiadásokban a h. betű jelez. (Némely kiadásokban ezt tévesen Hyrneriusként értelmezték, pedig Irneriusnak semmi köze sincs a gyűjteményhez.)

Ugyancsak Azo summájához csatolták a középkorban az ún. *Summa Authenticorumot* is. A bevezetést képező *Materia Authentici* kétségtelenül Johannes Bassianus műve, jelentősége az Authenticum története szempontjából is kiemelkedő. A mű többi ré-

¹⁷ Wilhelm D'ABLAING: Zur Bibliothek der Glossatoren. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, Vol. 9. (1888) 13–42.

¹⁸ CORTESE i. m. II. k. 404–414.

¹⁹ Martino PICCIALUTI: Lecturae del titolo D. 41.2 attribuite a Giovanni Bassiano. *Annali di Storia del Diritto*, Vol. 8. (1964) 289–348.

²⁰ ODOFREDUS: *Lectura* in C. 5.11.4., *de acquirenda possessione* l. *nonnunquam* (Lugduni, 1550. fol 77rb): „Dixit Johannes [...] et ita invenietis in quadam summa quam fecit super titulo isto. Servavit hunc ordinem: primo ponit summam huius tituli, post summam commentavit omnes leges huius tituli. Et summa domini Jo. circa hunc tractatum est bis tantum vel ter tantum quantum summa domini Azonis. Tamen summa domini Johannis super totum librum sunt tres quaterni.”

²¹ Emil SECKEL: Azos Bearbeitung der Codex-Summe des Johannes Bassianus. *Sitzungsberichten der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften*, Vol. 62. (1918) 5–15.

²² Emil SECKEL: Die Summen der Glossatoren. *Sitzungsberichten der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften*, Vol. 58. (1912) 1143–1159.

²³ Eduard MEIJERS: Sommes, Lectures et Commentaires (1100 à 1250). In: CIDR (1933) i. m. I. k. 233.

²⁴ Erich GENZMER: Die justinianische Kodifikation und die Glossatoren. In: CIDR (1933) i. m. I. k. 411.

sze Accursius átdolgozásában maradt fenn. Accursius és Johannes Bassianus hozzájárulásának mértékét nehéz megítélni. Valószínű, hogy Accursius a summát Johannes Bassianus valamelyik lekturájából vagy glossza-apparátusából állíthatta össze.

4. Johannes Cremonensis perjogi művei

Johannes Bassianus számos perjogi művet írt. Ezek közül a legismertebb a *‘Quicunque vult’* kezdetű summa, amelyet felkérésre készített. A munka a keresetlevél kellékeivel és megszerkesztésének módjával foglalkozik. A summa több fontos téma mellett azt a kérdést is tárgyalja, hogy a keresetet írásban kell-e benyújtani, vagy elegendő a szóbeli előadás is. Johannes Bassianus Albericusszal szemben azt a nézetet képviselte, hogy szükséges az írásos benyújtás. Felfogása az elméletet kétségtől uralta, a gyakorlatban azonban csak részben érvényesült. Odofredus szerint a summát Placentinus *De varietate actionum* című műve megeafolására írta, ez azonban túlzás. A szerző bár Placentinus nézeteit bírálja, nem kizárólagosan e célból fogott tollat.

Az *Arbor actionum* a római jog bonyolult keresetjogi rendszerét mutatja be szemléletesen. Tulajdonképpen a distinkció műfajának egy önállósult formájáról van szó, amely két táblából áll. Az egyik tábla a praetori kereseteket, a másik pedig a civiljogi kereseteket tartalmazza.²⁵ Az egyes keresetekhez (pl. *actio ex empto*) a-tól m-ig különféle betűk tartoznak, amely felett egy, kettő vagy három pont van. Ezek a pontok azt jelzik, hogy az adott kereset milyen jellegű. Az *actio tutelae* például civilis, in personam, persecutoria rei, in simplum, bonae fidei, perpetua, transitoria, famosa, directa, singularis, simplex kereset.

A mű célja gyakorlati áttekintést adni a római jog bonyolult keresetjogi rendszeréről. E feladatának ragyogóan megfelelt, amint ezt művének elterjedtsége is mutatja. Híresebbnél híresebb glosszátorok kommentálták és magyarázták (Pontius de Ylerda, Johannes de Deo, Dynus Mugellanus, Johannes Faber). Bernardus Dorna *Summula de libellis et eorum compositione* című művének második része is Johannes Bassianus *Arbor actionum*ának befolyását mutatja.

Tamassia fedezte fel és G. B. Palmierivel együtt adta ki Johannes Bassianus egyik legfontosabb művét, a *Libellus de ordine iudiciorum*ot.²⁶ A töredékes mű a szerző szavai szerint a per egész folyamatát feldolgozza, a keresetlevél benyújtásától a végrehajtásig. A *‘Quicunque vult’* summában ő maga ígéri egy teljesebb perjogi mű megalkotását. A *Libellus de ordine iudiciorum* ennek megfelelően valójában egy teljes perrendtartás (*ordo iudiciorum*), Johannes Bassianus azonban csak a pergátló akadályokig jut el. Nem tudjuk, hogy a tárgyalás miatt töredékes, de a mű mindenképpen említésre méltó.

²⁵ Alois BRINZ: *Arbor actionis (Johannis Bassiani)*. Erlangae, 1854

²⁶ Kiadása részben tévesen Johannes Bassianus neve alatt: Giovanni Battista PALMIERI – Nino TAMASSIA (ed.): *Johannis Bassiani Libellus de ordine iudiciorum*. [Bibliotheca Iuridica Medii Aevi] Bononiae, 1891. II. k. 213–223. Tamassia és Palmieri kiadása valójában több művet olvasztott egybe: a) Johannes Bassianus *Libellus de ordine iudiciorum*: pr.-§. 114 (213–223. oldal); b) Johannes Bassianus *‘Quicunque vult’* summája: §§. 115–136 (=223–225. oldal); c) Johannes Bassianus *Summa de accusationibus*: §§. 143–217 (=225–229. oldal); d) Páviai Ottó *‘Olim edebatur’* summája: §§. 218–686 (=229–249. oldal).

A munka quaestiókat is tartalmaz, bizonyos megszorításokkal a *summa quaestionum* műfajába is besorolható lenne. Nemcsak a római jogi forrásokat idézi, hanem pápai dekretálisokra is hivatkozik, amelyek lehetővé teszik a mű datálását. A *Libellus de ordine iudiciorum* 1167 és 1181 között keletkezhetett.

Tamassia és Palmieri tévesen az előbbi munka részeként adták ki Johannes Bassianus büntetőjogi művét, a *Summa de accusationibus*. Valójában különálló műről van szó, amely később, 1185 körül keletkezhetett. Eredetét tekintve valószínű, hogy egy konkrét ügyben adott consilium kibővítésével és átdolgozásával keletkezett. A szerző alkotása lényegében azzal foglalkozik, hogy milyen feltételekkel lehet egy püspököt a büntetőbírótság előtt bevádolni. Johannes Bassianus azt a felfogást vallja, hogy ez a jog a kanonokokat saját püspökök ellen nem illeti meg, ezen nézete mellett hoz fel főként római jogi érveket.

Cuiacius híradásából már régóta tudtuk, hogy Bulgarus mellett Johannes Bassianus is kommentálta a *Digesta* (50.17) *De diversis regulis iuris antiqui* címét. A nagy humanista jogtudós Johannes Bassianus alkotását Bulgarus írásánál előbbrevalónak tartotta: „Habemus et Joannem, longe peritiorum elegantiorumque Bulgaro in eundem titulum.” Bár Johannes Bassianus művében felülmúlja Bulgarust, a sokkal jobban elterjedt Bulgarusszal szemben hamar feledésbe ment, kéziratát a XX. században Caprioli fedezte fel és adta ki.²⁷

Odofredus utalásaiból tudjuk, hogy Johannes Bassianus saját distinkció-gyűjteményt is szerkesztett. A teljes gyűjtemény nem maradt az utókorra, de több más glosszátor is hivatkozott rá, idézte őt. Talán Azo distinkció-gyűjteménye is tartalmaz olyan distinkciókat, amelyek Johannes Bassianustól származnak. Johannes Bassianus egyes distinkcióit Seckel adta ki,²⁸ a különböző kéziratokban áthagyományozott distinkciók jegyzékét pedig Pescatore²⁹ állította össze. Ugyancsak Odofredus tudósít Johannes Bassianus Wilhelmus de Cabriano *Casus Codicis* című művéhez írt kiegészítéseiről, amelyek azonban egyelőre nem fellelhetők. Maga Johannes Bassianus is hivatkozik saját műveiben az általa szerkesztett quaestiókra. Szoros értelemben vett quaestio-gyűjteménye nem maradt ránk, a neki tulajdonított quaestiók különböző kéziratokban szétszórva helyezkednek el. Seckel adta ki az ún. *quaestiones Vindobonenses* egyes részeit,³⁰ Belloni pedig további quaestiókat tett közzé.³¹

Johannes Bassianus több fennmaradt consiliuma azt mutatja, hogy a gyakorlatban is kamatoztatta jogi tudását. Tőle származik a glosszátoroktól fennmaradt első

²⁷ Ferdinando TREGGIARI: *Iohannes Bassianus (ut aiunt) De regulis iuris*. [Università di Perugia. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza 29] Rimini, Maggioli, 1983.

²⁸ Emil SECKEL: *Distinctiones Glossatorum*. In: *Festschrift der Berliner Juristischen Facultät für Ferdinand von Martitz*. Berlin, 1911. 277–436.

²⁹ Giovanni PESCATORE: *Verzeichnis legistischer Distinktionen mit Angabe des Verfassers*. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, Vol. 33. (1912) 510–512.

³⁰ Emil SECKEL: *Die Quaestiones Vindobonenses des Iohannes Bassianus*. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, Vol. 55. (1935) 338–344.

³¹ Anna BELLONI: *Le questioni civilistiche del secolo XII*. Da Bulgaro a Pillio da Medicina e Azzone. [Ius commune. Sonderhefte 43] Frankfurt, 1989. 82–88.

consilium, amely egy hűbérjogi kérdéssel foglalkozik.³² A consilium arra a kérdésre kísérel meg válaszolni, hogy a „*vasallus investitus*” a birtokbaiktatás előtt gyakorolhatja-e jogait. Johannes Bassianus más helyen is foglalkozott hűbérjogi kérdésekkel. a D. 41.2 címhez írt lecturájában például azt vizsgálja, hogy a vazallus birtoklása *possessio civilis*nek vagy *possessio naturalis*nek minősül.³³ Johannes Bassianus ezen felül több más consiliumot is írt, amelyeket A. Belloni³⁴ tett közzé. Valószínű, hogy mind a *Summa de accusationibus*, mind a *Summa de rescriptis* alapja egy konkrét ügyben adott consilium volt.³⁵

4. Összefoglalás

Tanulmányunk alapján az olvasó áttekintést kaphatott a XII. század egyik legtermékenyebb jogtudósának munkásságáról, megismerhette műveit, informálódhatott azok hozzáférhetőségéről. Bemutatást nyert, hogy melyek azok a jogtudományi művek, amelyeket az utókor a legnagyobb jelentőségűeknek tekint, és melyek azok, amelyek kevésbé jelentős hatást gyakoroltak a későbbi korok jogtudományára. Összességében véve megállapíthatjuk, hogy a téma a magánjogtörténet kevésbé kutatott területei közé tartozik, és ez indokolta a téma feldolgozását, amelyet természetesen további tanulmányokkal lesz célszerű kiegészíteni.

³² Eduard MEIJERS: Les glossateurs et le droit féodal. *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Vol. 13. (1934) 129–149.

³³ Martino PICCIALUTI: Lecturae del titolo D. 41.2 attribuite a Giovanni Bassiano. *Annali di Storia del Diritto*, Vol. 8. (1964) 289–348.

³⁴ BELLONI i. m. 78–148.

³⁵ CORTESE i. m. 399–403.